

DĖL P. SKORINOS MAŽOSIOS KELIONIŲ KNYGELĖS SPAUSDINIMO LAIKO IR VIETOS

Ilja Lemeškin | Prahos Karolio universitetas
nám. Jana Palacha 2, Prague 1, 116 38, Czech Republic
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, Vilnius, LT-10308, Lietuva
El. paštas ilja.lemeskin@ff.cuni.cz

Nevienalytė pagal savo sudėtį Mažoji kelionių knygelė iki šiol traktuojama kaip pirmoji Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje išspausdinta knyga. Iš dalies tokį požiūrį skatina tautiškas motyvas, t. y. suprantamas noras turėti vienareikšmišką simbolį, kuris aiškiai žymėtų Lietuvos ir rytų slavų spaudos pradžią, tačiau jį formuojantys argumentai (teiginiai) yra silpni ir ginčytini. Straipsnyje skatinama atsisakyti išankstinių nuostatų ir prielaidų, kurios iki šiol taikomos interpretuojant Mažąją kelionių knygelę: apie spausdinimo vietą ir laiką, paleotipo sandarą, šrifto kilmę ir pan. Objektyvūs požymiai kol kas įgalina kalbėti apie rinkinio sukomplektaviną Vilniuje. Lietuvoje, perkėlus spaudą iš Prahos, pasirodė Horologionas, Paschalija ir viso knygų rinkinio bendras Turinys. Kitų sudedamųjų vienetų – ypač Akatistyno – atveju mes tokio tvirtumo neturime. Atskirai aptariamos Apaštale ir Akatistyne, jų kolofonuose, išradingai panaudotos kombinatorinės poetikos priemonės (ars combinatoria).

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: pirmas LDK paleotipas, sandara, kilmė, Mažoji kelionių knygelė, Akatistynas, spausdinimo laikas ir vieta, kombinatorinė poetika, akros-tichas, kolofonas.

1520–1521 metais Pranciškus Skorina (Францискъ Скворинъ, -а, *Franciscus quondam domini Luce Scorina de Poloczko*, Polockas, 1470¹ – Praha, 1551/1552²) persikėlė į Vilnių, kur pratęsė Prahose sėkmingai pradėtą leidy-

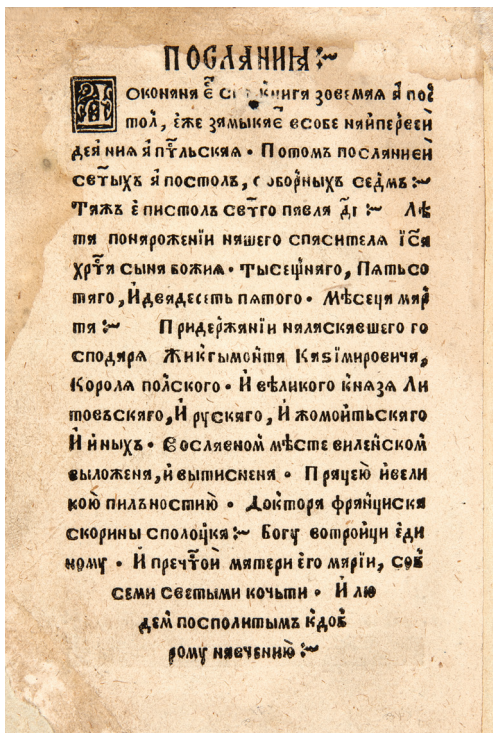
1 LEMESHKIN, Il'ya. 1470 – god rozhdeniya F. Skorina. In *Frantsysk Skaryna: novyya dasledavaniya*. Minsk, 2019, p. 23–85.

2 LEMESHKIN, Il'ya. Frantsisk Skorina i Praga 1541 g. *Palaeoslavica*, 2016, vol. 24/1, p. 52–78;

LEMESHKIN, Il'ya. Simeon Rus i Frantsisk Skorina. In *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, [t.] 2013–2014. Vilnius, 2018, p. 10–33.

binę veiklą. Pagal išspausdintų lankų skaičių Lietuvos spaudos laikotarpis yra žymiai, daugiau negu perpus, mažesnis. Jis skiriasi knygų apipavidalinimo kulkumu, smulkesniu šriftu ir formatu. Manoma, kad apie 1522-uosius P. Skorina išleido *Mažąją kelionių knygėlę* (plg. pabaigos žodyje loc. formą: писаныи речи вси малои подорожної книжце пораду кратце положены суть), o 1525-aisiais – *Apaštalu darbus ir laiskus* (книга делания и послания а апостольская а зовемаа апостолъ)³. Įprastai taikoma formuluotė „išleido“ dėl *Apaštalo* nekelių abejonių, tačiau *Mažosios kelionių knygelės* atveju ji gali būti vartojama ne visai korektiškai. Apsargumo dėlei būtų prasminga kalbėti tik apie jos *sukomplektavimą* Vilniuje.

1. 1. Pradėkime nuo 1525 m. Lietuvos paleotipo, kuris poligrafiniu bei žanriniu požiūriu yra homogeninis. Knyga pradedama antraštiniu lapu, kuris aiškiai informuoja apie skelbiamą kūrinių bei P. Skorinos nuopelną: починається книга делания и послания апостольская зовемаа апостолъ, збожино помочью справлена докторомъ французскомъ скоринноу сполоцька. Knygos pabaigoje,

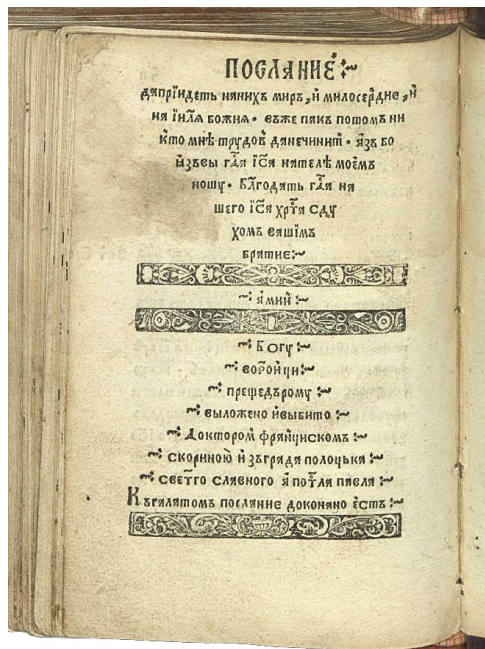
1 PAV. 1525 m. *Apaštalo* kolofonas su išleidimo duomenimis (VUB, Rk 298)

po Pauliaus laiško žydams, eina išsamus kolofonas, kuris, be autorystės klausimo, atskleidžia spausdinimo vietą ir laiką: доконана є сна кнѣга зовемаа апостолъ ... ~ лѣта понароженіи нашего спасителя іса хрѣта сына божиа • тысецінаго, патьсо- таго, и двадесеть патього • мѣсеца марѣта : ~ придержаніи наласкавшего господа жикѣгымонѣта касѣмировича, корола полскаго, и вѣликого кнѣза литовскаго, и рускаго, и жомойтскаго и иныхъ • вославноу мѣсте вилейскомъ выложена, и выписана • працею и великою пилзностию • доктора французска скоринны сполоцька. Leidinys perteikia tradicinį liturginį tekstą bažnytine slavų kalba, kuri palydi paties leidėjo parašyti pratarmės. Tokiu būdu, t. y. *Apaštalo* leidyba, P. Skorina pratęsė – žanriniu požiūriu – *Rusėniškąją Bibliją* (библиа руска выложена докторомъ французскомъ скоринноу изславнаго града полоцька, богъ ко чти и людемъ пополитымъ кдобромъ наѣчению. вѣликомъ мѣсте прѣзскомъ: 1517–1520).

Iš knygos apipavidalinimo dalykų minėtinos knygoje nuolat besikartojančios vinjetės, iš kurių buvo sudaryti ir antraštiniai rėmeliai. Iškilmingo puošnumo, skoningo meniškumo ir nuosekliai įgyvendintos nuostatos tekstą iliustruoti, t. y. viso to, kas būdinga Prahos spaudos periodui, čia labai trūksta. Nerandame nė *Apaštalui* būdingo frontispiso, t. y. įvadinės apaštalą Luką vaizduojančios graviūros. Leidinio „skurdumas“ – palyginti su *Rusėniškąja Biblija* – bus susijęs su gabių vietinių medžio raižytojų stoka ir su tuo, kad Prahoje sukurtos ksilografijos (išskyrus kai kurias dekoro smulkmenas) dėl kažkokių priežasčių Vilniaus nepasiekė. Stipriai varžomas iliustratyvinės medžiagos stokos P. Skorina naudojosi teksto kombinatorika, kuri kai kada jam leido išreikšti rūpinimą religinę formą.

Tokį mechanizmą mes matome apaštalo Pauliaus laiške galatams. Biblinis šaltinis užbaigiamas tradiciniu būdu – skirtingo dydžio eilutėmis, kurios dėl paskutinių septynių eilučių laipsniško trumpėjimo sudaro įprastą tekstą užbaigiantį trikampį. Čia pat, lapo apatinėje dalyje, yra pateiktas į priešingą pusę orientuotas (t. y. veidrodiškai apsuktas) trikampis – kolofonas, kurio į apačią einančios eilutės – atvirkščiai – ilgėja. Tarp „mažėjan-

3 Plačiau apie nagrinėjamą paleotipą žr.: NEMIROVSKII, Evgenii. *Frantsisk Skorina: Zhizn' i deyatel'nost' belorusskogo prosvetitel'ya*. Minsk, 1990, p. 430–467; TEMCHIN, Sergei. Proiskhozhdenie nazvaniya Maloi podorozhnoi knizhki Frantsiska Skoriny v svete opisi Suprasl'skogo monastyrya 1557 g. In *Amoenitates vel lepores philologiae*, pod. red. R. Laskowskiego, R. Mazurkiewiczza. Kraków:

2 PAV. 1525 m. *Apaštalas*, apaštalo Pauliaus laiško galatams kolofonas (VUB, Rk 298)

~: БОГУ ~
 ~: ВОРОЙЦИ ~
 ~: ПРЩЕДРОМУ ~
 ~: ВЫЛОЖЕНО И ВЫБИТО ~
 ~: ДОКТОРОМЪ ФРАНЦІСКОМЪ ~
 ~: СКОРИНОМЪ И ЗЪГРЯДА ПОЛОЦКА ~
 ~: СВѢТГО СЛАВНОГО АПОТЛА ПАВЛА ~
 КЪ ГАЛАТОМЪ ПОСЛАНИЕ ДОКОНАНО ЕСТЬ ~

Institut Języka Polskiego PAN, Wydawnictwo Lexis, 2007, p. 456–464; TEMČINAS, Sergejus. Skorina ir Lietuva. *Mažoji kelionių knygelė ir Apaštalų darbai ir laiškai*. Iš *Pranciškaus Skorinos Rusėniškąja Biblija – 500*, sud. S. Narbutas. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2017, p. 73.

čio“ pagrindinio teksto ir „augančio“ paratekstinio elemento įdėtos dvi vinjetės bei žodelis ΔМНН. Žemutinis, t. y. kolofono, trikampis kartu su vinjete vaizduoja Tau kryžių, kuris leidėjui buvo aktualus⁴ tiek Prahoje, tiek ir Vilniuje (*Apaštale* jis pavaizduotas kelis kartus knygos viduryje ir ant tos pačios vinjetės antraštiniame lape). Tai, kad kolofono eilutės nuosekliai išdėstytos tam tikra forma, parodo specialus ženklas *смууууа*, kuris iš kairės (↪) ir iš dešinės (↩) supa kiekvieną eilutę ir vizualiai atskiria tekstą, t. y. formuoja reikalingą geometrinę figūrą (žr. 2 pav.).

Išradingas kolofonas, įformintas kaip trikampis su Tau kryžiumi viršuje, netiesiogiai remia S. Temčino pasiūlytą interpretaciją, pagal kurią krikščioniškos piktogramos trikampis simbolizavo vieną Dievą Trejybės⁵, mat jo viršuje parašyta: БОГЪ ВОРОНИЦИ ПРЩЕДЗРОМУ.

Apaštalui taikoma kombinatorika nulėmė teksto pateikimo ypatumus. Kadangi trikampis yra veidrodžiškai apverstas, išradingą kolofoną reikia skaičiuoti pradėdant nuo galo. Į šią savybę atkreipė dėmesį A. Voznesenskis, kuris nurodė, kad P. Skorina kolofono tekstą pateikė atbulą tvarka: pradėjo jį užbaigiančiu „Amen“, o pabaigė sakiniu, kuriuo kolofonai paprastai prasideda⁶. Varžomas, kaip ir akrostichuose⁷, griežtų kiekybinių apribojimų, leidėjas buvo priverstas parinkti tinkančias lytis. Vietoje kitur vartojamo žodžio *ВЫТМСННО* ‘išspausa’ jis, norėdamas tilpti į tam tikro ilgio eilutę, renka trumpesnę *ВЫБИМО* ‘išmušta’, iš pastovaus žodžių junginio *ИЗЪ СЛАВНАГО ГРАДА ПОЛОЦЬКА* pašalina epitetą *СЛАВНАГО* ir *пан*.

Kombinatoriškai žaisdamas su žodžiais, leidėjas išradingai lopė spragas, atsiradusias dėl iliustracinės medžiagos didelės stokos, o tai atveda prie esminio pasvarstymo: kodėl *Apaštale* nebuvo pasinaudota net iliustracijomis, kuriomis P. Skorina tartum turėjo disponuoti Vilniuje leisdamas *Mažąją kelionių knygelę*? Šių iliustracijų nebuvimas verčia verifikuoti mechaniškai perimamą, bet iki šiol menkai pagrįstą teiginį, jog *Mažojoje kelionių knygelėje* esančiomis graviūromis buvo pasinaudota Vilniuje apie 1522 m. Yra pagrindo manyti, kad pirmas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje „išleistas“ paleotipas sudarytas iš skirtingų dalių. Viena suvestinės knygos dalis neabejotinai buvo išleista Vilniuje iškūrusioje spaustuvėje (ne vėliau kaip 1522 m.), tačiau kita, iliustracijomis papuoštoji dalis – akatistai, o galbūt ir kanonai (arba jų dalis) – galėjo pasirodyti dar Prahoje.

Pasvarstykime, kuo būtų galima pagrįsti šią hipotezę, o kartu pasverkime argumentus, kuriais grindžiamas tradicinis knygotyrininkų požiūris į *Mažosios kelionių knygelės* sandarą bei kilmę. Pradėkime nuo žanrinio vientisumo ir datavimo.

1.2. Skirtingai negu 1525 m. leidinys, *Mažoji kelionių knygelė* neturi nei bendro antraštinio lapo, nei visą knygą vainikuojančio kolofono.

Nevienalytę publikaciją, kiek galima spręsti iš išlikusių skirtingos apimties egzempliorių, sudarydavo Psalmynas, Horologionas (*Часослов*), Akatistynas su kanonais, Heksameronas (*Шестоднев*), Atgailos kanonas (*Канон покаяльный*), Bažnyčios susirinkimo seka (*Последование церковного собрания*) ir 1523–1543 m. Paschalija. Knygos gale leidėjas išspausdino išsamų turinį *писаныи речи вси книжце*, kur iš eilės išvardijo visas sudedamąsias dalis. Turinyje išvardytų sudedamųjų knygų visumą leidėjas pagal lotynų *liber viaticus* „kelionių knyga“ pavyzdį pavadino *Mažąja kelionių knygele*. Rinkinio sandara bei knygų pabaigoje pateiktas bendras pavadinimas skatina knygų rinkinį gretinti su trumpuoju katalikiško brevijoriaus variantu, kuris *Breviarium Curiae* pagrindu Vakarų Europoje paplito brolių pranciškonų dėka. Pranciškonų auklėtinis Pranciškus Skorina savo ruožtu sudarė Tarnybos variantą, skirtą rytų slavams.

Svarstant nevienalytės *Mažosios kelionių knygelės* sandarą ir kilmę, būtina atsižvelgti į du dalykus. Vilniuje sukomplektuota knyga: 1) lyginant skirtingus jos egzempliorius, gerokai įvairuoja pagal turinį ir 2) niekur nėra datuota. Atskirai surišus Psalmyną (21.1, 21.3–21.6)⁴, *Mažoji kelionių knygelė* neretai funkcionavo kaip žymiai trumpesnis giedamosios liturginės poezijos rinkinys. Yra žinoma *daug* atvejų, kai į „egzempliorius“ patenka akatistai su kanonais arba tik akatistai (23.1, 23.3, 23.7, 24.4, 28.4, 28.5). Pastebima ir kitokių tendencijų. Nepriklausomai nuo visų kitų dalių atskirai gyvavo Psalmynas su Horologionu (21.10, 21.7), Horologionas (22.6), Heksameronas (39.3).

Mažosios kelionių knygelės leidimo vieta ir data tradiciškai „nustatomos“ pagal Paschaliją ir Horologioną. Paschalija nurodo Velykas pradedant nuo 1523 m., todėl prieinama prie apibendrinamosios išvados, kad *visas* leidinys buvo leidžiamas apie 1522 m. Taip, spausdinti praėjusių metų kalendorių nebuvo prasmės, tačiau ši svarbi aplinkybė netiesiogiai datuoja tik Paschaliją ir po jos išleistą Turinį. Kitų sudedamųjų knygų spausdinimo laikas galėjo būti ir ankstesnis. Tas pats ir su spaudos lokalizacija, nes Horologiono nuoroda *оу великославномъ мѣсте виленскомъ* turi atitikmenį vien tik Paschalijoje – *во славномъ мѣсте виленскомъ*. Taigi dėl priklausomybės Vilniaus spaudos laikotarpiui, remiantis skurdžiais pa-

4 TEMCHIN, Sergei. Tau-krest v treugol' nike na gravyrnom portrete Frantsiska Skoriny. In *Frantsysk Skaryna: asoba, dzieinsts', spadchyna*. Minsk, 2017, p. 146–153.

5 Ten pat, p. 149.

6 VOZNESENSKII, Andrei. Iz nablyudenii nad izdaniyami Frantsiska Skoriny. In *Knizhnaya starina. Sbornik nauchnykh trudov*. Vyp. 4. Sankt-Peterburg, 2018, p. 16.

7 LEMEŠKIN, Ilja. „Pirkit mane ir skaitykit“. Pirmieji spausdinti LDK akrostichai. *Acta Linguistica Lithuanica*, 2017, t. 77, p. 9–52.

8 Čia ir toliau nurodyti egzemplioriai pagal: NEMIROUSKI, Yaugen. Vydanni Frantsyska Skaryny: Zvodny katalog i apisanne. In *Frantsysk Skaryna: Zbornik dokumentau i materyyalau*. Minsk: Navuka i tekhnika, 1988, p. 207–310.

ratekštų duomenimis, galima tvirtai kalbėti tik Horologiono, Paschalijos ir Turinio atveju. Visur kitur mes tokio tvirtumo neturime.

Požiūrį į *Mažąją kelionių knygelę* kaip į Vilniaus paleotipą suponuoja smulkesnis šriftas, tačiau vėlgi mes nieko nežinome apie tai, kiek „naujas“ jis buvo iš tikrųjų (ir ar išvis buvo naujas?). *Rusėniškąją Bibliją* P. Skorina leido stambesniu šriftu bei formatu, ir tai yra suprantama, nes žanras reikalavo reprezentatyvumo. Tačiau kitos žanrinės paskirties knygas leidėjas jau tuomet galėjo spausdinti kiek kitaip ir kitokiu šriftu (plg. kiek kitaip išspausdintą 1517 m. Psalmyną). Dirbtinis ir rizikingas šriftų suskirstymas į seną *Prahos* ir į naują *Vilniaus* – tik išankstinė spekuliatyvi prielaida, „paremta“ tuščiu konstatavimu, kad visa *Mažoji kelionių knygelė* pasirodė 1522 m. Vilniuje. Nagrinėjant šrifto istoriją, iš akių negalima išleisti svarbios ir iki šiol mažai paisomos aplinkybės. Nereikia manyti, kad leidėjas visas spaudmenų kasose buvusias literas (senas arba / ir naujas) iš Prahos gabeno į Vilnių. To daryti nebuvo reikalo. Į Lietuvą P. Skorina turėjo atvežti puansonų, prieš tai pagamintų netgi ne Prahoje, o, matyt, kažkur Vokietijoje⁹, pagal kuriuos vietinis auksakalys jau gamino reikalingą kiekį spaudmenų. Šiais puansonais, turimais dar prieš grįžimą į Lietuvą, leidėjas galėjo pasinaudoti tiek Prahoje, tiek ir Vilniuje. Tokią realią galimybę reikia taip pat turėti omenyje.

Kartu su puansonais ir švaraus popieriaus atsargomis į Vilnių keliavo jau išspausdintų knygų tiražas. Tarp tuomet atvežtų knygų galėjo būti ne tik bibliinių, bet ir giedamosios liturginės poezijos, t. y. smulkesniu šriftu surinktų, knygų. Svarbu taip pat priminti, kad Prahos leidiniai į LDK keliavo nesubrošiūruotų spaudos lankų pavidalu. Tuometinėse spaustuvėse tokie lankai ilgus metus laukė savo pirkėjo. Kai pirkėjų nebeatsirasdavo, likusią tiražo dalį parduodavo makulatūrai. Svarbi ir kita to meto realija. Dažnai atsitikdavo taip, kad komerciniais sumetimais seniau išspausdintų knygų lankus prijungdavo prie naujesnių publikacijų, t. y. prie vėliau išleistų spaudos lankų. Teoriškai taip galėjo atsitikti ir su *Mažąja kelionių knygele*.

2.1. Taigi, nesubrošiūruotus spaudos lankus, kurie ilgainiui pateko (hipotetiškai) į nevienalytės *Mažosios kelionių knygelės* sudėtį, P. Skorina galėjo atvežti iš Prahos ir jau Vilniuje jais praplėsti naują – stambesnę – leidybinį projektą. Šią galimybę, kurią savo laiku svarstė ir E. Nemirovskis (žr. toliau), patvirtintų kelios aplinkybės.

Visų pirma tai yra Vroclavo universiteto bibliotekoje saugoma skoriniana Nr. 305071¹⁰, kurią sudaro išimtinai akatistai. Vokiškasis knygos įrišimas datuojamas XVI a.¹¹ Knyga priklausė Pranciškui Fridrikui (*Franciscus Fridericus Urbanus Maximilianus et Knobelsdorff*), o vėliau – Laterano regulinių kanauninkų

kongregacijos kapitulos bibliotekai Wroclawe (Kościół Najświętszej Marii Panny na Piasku we Wrocławiu). Labai galimas dalykas, kad tai ne *Mažosios kelionių knygelės* egzempliorius, bet Prahos *Akatistynas*, kuris netrukus po išleidimo buvo subrošiūruotas ir atskirai surištas atsidūrė Wroclawe.

Prahos paleotipu gali būti ir kodeksas, saugomas Jogailos universiteto bibliotekoje (sign. Cim. 561)¹². 1624 m. knyga, kurią sudaro aštuonios akatistų ir kanonų poros, priklausė Krokuvos jėzuitų Šv. Barboros bažnyčiai (*Inscriptus Catol. Societatis Jesu, Domus S. Barb. Crac. 1624, Domus Professae Crac. SJ ad S. Barbaram*).

Meniniu bei poligrafiniu atžvilgiu akatistų ir kanonų dalys *labai* skiriasi nuo visų kitų savarankiškų *Mažosios kelionių knygelės* vienetų, t. y. nuo Psalmyno, Horologiono, Heksamerono ir Bažnyčios susirinkimo sekos. Visose nurodytose knygos yra antraštiniai lapai, kurie beveik identiški: tos pačios vinjetės sudaro knygų pavadinimus ribojančius rėmelius.

Akatistynas, pavadintas *ἀκάφιστος να ες το νεδειο*, yra vienintelis atvejis, kai bendrą (t. y. visos knygos) antraštę puošia Biblijos protagonistų atvaizdai: Madona su kūdikiu ir du karaliai. Šią graviūrą, pradedančią visą knygą, o kartu iš eilės pirmą akatistą Gyvybę Nešančiam Viešpaties Kapui, galima interpretuoti kaip frontispiso iliustraciją, o toks antraštinių lapų apipavidalinimas yra būdingas *Rusėniškajai Biblijai!*

9 Neturime žinių, kad Prahoje tuomet būtų dirbęs meistras, gebėjęs atlikti tokį darbą.

10 Prieiga per internetą: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/64443/edition/89330/content?ref=desc>.

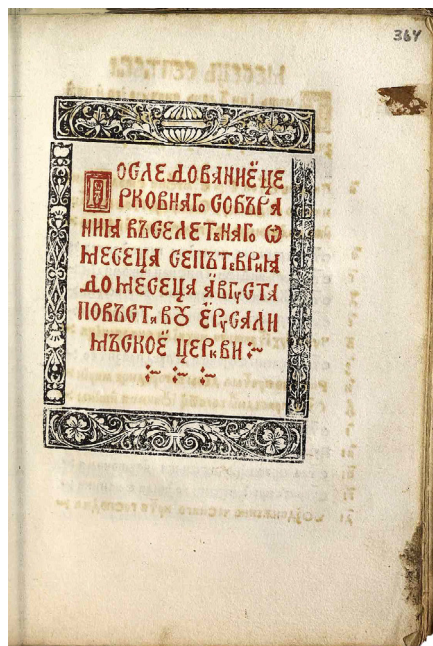
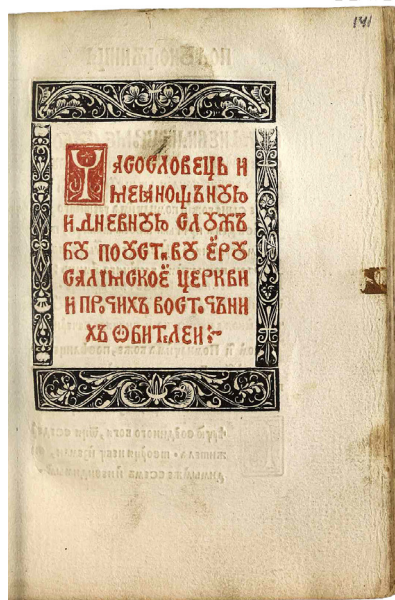
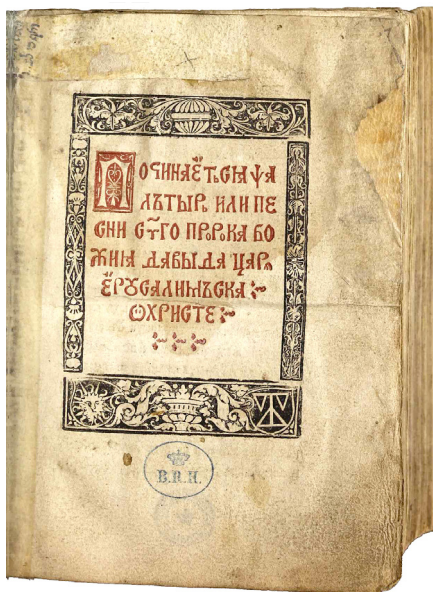
11 LABYNTSEV, Yurij. Novyi ekzempliar «Akafistnika» Frantsiska Skoriny. In *Istoriya*

3 PAV. Wroclavo *Akatistynas*, antraštinis lapas (BUWr, Nr. 305071)

knigi. Raboty ot dela redkikh knig. Moskva, 1978, p. 203–206; NEMIROVSKII, Evgenii. *Frantsisk Skorina: Zhizn'...*, p. 440.

12 Prieiga per internetą: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/387035/edition/368197/content?ref=desc>.

4A, B, C PAV. Psalmyno (a), Horologiono (b) ir Bažnyčios susirinkimo sekos (c) antraštiniai lapai iš Kopenhagos *Mažosios kelionių knygelės* egzemplioriaus (KB, 82, 325)

Tas pats antraštinių lapų įforminimas randamas ir kitur, t. y. kitų akatistų ir kanonų pradžiose. Konkrečiai tai yra „įvadinės“ graviūros akatistui Dievo Motinai (АКАФИСТЪ ПРЕНАСВЕПЛЕНШЕЙ БОГОРОДИЦИ ВСЕГДА ДЕВИЦИ МАРИИ), akatistui Saldžiausiajam Jėzaus vardui (АКАФИСТЪ ПРЭСЛАДКОМУ ІМЕНИ ГДА НАШЕГО ІСА ХТА ГЛАГОЛЕМЫ ПОВСА ДНИ), kanonui Jonui Krikštytojui (ІОАНН ПРѢДТЕЧИ КАНОНА) bei kanonui Saldžiausiajam Jėzaus vardui (КАНОН ПРЭСЛАДКОМУ ІМЕНТО ГДА НАШЕГО ІСА). Pastebimas dar vienas bendras bruožas: kaip ir *Rusėniškojoje Biblijoje*, frontispiso graviūras lydi glausti užrašai, kurie semantiškai apibūdina ksilografią. Kanone Jonui Krikštytojui graviūrą aiškina sakinyс свѣтый іѡанн прѣдзмѣча, крещаетъ во іѡрдани гда нашего іса хрта, akatiste Dievo Motinai – благовѣстуетъ гавриїлз прѣчистой девици богородици марий, kanone Saldžiausiajam Jėzaus vardui – гдъ нашз ісз хсз вохраме навчатъ законвчителей іздѣйскїѣ.

Taigi, meniniu atžvilgiu akatistai ir kanonai yra kur kas artimesni Prahos leidybos laikotarpiui. Kuo iš esmės remiasi nuomonė, kad neva iš Prahos atvežtos ksilografijos buvo panaudotos Vilniuje? Logiška manyti atvirkščiai, kad graviūros buvo prieinamos ir todėl stilistiškai vienodai panaudotos toje pačioje spaustuvėje Prahoje. Tuomet būtų aišku, kodėl leidėjas iliustracijų nepanaudojo *Apaštale*. Ko gero, visos siužetinės graviūros, turimos Prahoje, ten ir liko. Ir ne tik jos. P. Skorinos *Akatistyne* yra unikalių vinječių, atsklandų, inicialų, t. y. medžio raizinių, kuriais nebedisponavo spaustuvė, vėliau išleidusi kitas *Mažosios kelionių knygelės* dalis bei *Apaštalą*. Pažymėtina, kad kai kurių iš jų (siužetinių iliustracijų bei C raidės inicialo; apie pastarąjį toliau) nėra net *Rusėniškojoje Biblijoje* (*sic*).

Situacija atrodo dar įdomesnė, jeigu į *Akatistyno* graviūras įdėmiau pažvelgsime dar ir iš menotyrinės *Rusėniškosios Biblijos* perspektyvos. Iš penkių *Mažosios kelionių knygelės* graviūrų dvi, esančias kanonuose, P. Voitas priskyre vadinamajam „Naujojo Testamento meistriui“ (*Mistr Nového zákona*), kurio darbai pasirodė 1517 m. Psalmyne. Tai yra graviūros: Jėzaus genealoginis medis ir karalius Dovydas¹³. Pačioje pirmoje *Rusėniškosios Biblijos* knygoje jos buvo panaudotos taip pat kaip avantitulas ir frontispisas. Tipologinis, chronologinis bei žanrinis (ir vienu, ir kitu atveju tai bažnytinių giesmių rinkinys) santykis atrodo labai įdomus, nes liudija, jog *Akatistynas* gali priklausyti prie leidybinių juvenalijų, t. y. prie pačių pirmųjų P. Skorinos spaudos bandymų.

Vos pradėjęs savo darbą P. Skorina neturėjo supratimo apie Prahos meistrų (piešėjų ir raizytojų) potencialą, todėl iš pradžių tenkinosi tuo, ką jis rado

13 VOIT, Petr. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. II. Tiskaři pro víru i tiskaři pro*

obrození národa 1498–1547. Praha: Academia, 2017, p. 166.

5A, B, C, D PAV. Akatisto Dievo Motinai (a), akatisto Saldžiausiajam Jėzaus vardui (b), kanono Jonui Krikštytojui (c) ir kanono Saldžiausiajam Jėzaus vardui (d) antraštiniai lapai pagal „Belgazpromo“ *Mažosios kelionių knygelės* egzempliorių

tuomet išnuomotoje Severino spaustuvėje¹⁴. P. Voitas pagrįstai svarsto galimybę, kad pačioje pradžioje rusėnų leidėjas kurį laiką bendradarbiavo su „Naujojo Testamento meistru“: „Po 1517 m. (šio – I. L.) meistro paslaugomis, leisdamas Senąjį Testamentą, nebesinaudojo. Bet atrodo, kad jį paprasė (lyg ir ateičiai?) pagaminti kelias evangeliškąsias iliustracijas, kurias, turėdamas Prahos patirtį, išleido, jeigu gerai žinome, Vilniaus spaudos laikotarpyje apie 1522 m.“¹⁵ Jeigu čekų knygotyriminkas būtų žinojęs, kad *Mažosios kelionių knygelės* datavimas bei jos spaudos lokalizacija yra sąlygiškai ir dirbtinai rekonstruoti dalykai, jis, ko gero, būtų sustiprinęs tariamą nuosaką (*pokud vime „jeigu gerai žinome“*) arba būtų priėjęs prie daug logiškesnio sprendimo.

Atrodo, kad pradėdamas leidybą P. Skorina disponavo tik „Naujojo Testamento meistro“ raizniniais, kuriais, dar neturėdamas kokybiškesnių ksilografijų, pasinaudojo *Psalmynė* ir *Akatistyne*. Ir čia, ir ten giesmių rinkiniuose buvo paskelbti ne itin geros kokybės, t. y. antriniai¹⁶ ir nuo kitų publikacijų nužiūrėti¹⁷, darbai. Nuo Jobo knygos, datuotos 1517 IX 10 d., ksilografijų kokybė *ženkliai* gerėja, nes leidėjas pradeda bendradarbiauti su „Meistru IP“ (*Monografista IP*) bei „Švelnaus brūkšniavimo meistru“ (*Mistr jemné šrafury*)¹⁸.

Pirmųjų spaudos bandymų kontekste galima suprasti ir „naujo“, t. y. tariamai Vilniaus, šrifto kilmę bei jo panaudojimo klausimą. *Rusėniškosios Biblijos* leidyba turėjo per tam tikrą laiką susiformuoti ir nusistovėti. Tai mes matome, lygindami 1517 m. Psalmyną su vėlesniais spaudiniais, tačiau šis procesas, be jokios abejonės, turėjo paliesti ne tik iliustracinį aparatą. Psalmyno formatas yra mažesnis: į lapą telpa po 20 eilučių, o kiekvieną eilutę sudaro 34–38 raidės. Vėlesnėse knygos lapuose į lapą telpa jau po 22 eilutes; kiekvieną eilutę sudaro 44–48 raidės. Taigi galima prielaida, kad prieš pradėdamas leidybinę veiklą P. Skorina iš Vokietijos atsivežė *kelis* kirilicos abėcėlės spaudmenų kompleksus – puansonus, kurių pagrindu jau vietoje buvo pagamintos skirtingos stilistikos bei dydžio literos, su kuriomis eksperimentavo tol, kol galutinai apsisprendė dėl

14 LEMESHKIN, Il'ya. Bibliya Prazhskaya (1488) i «Bivliya ruska» Frantsiska Skoriny. Mesto pechataniya. In *Frantsysk Skaryna: asoba, dzeinast's, spadchyna*. Minsk, 2017, p. 154–194.

15 VOIT, Petr. Výtvarná složka Skorinovy Bible ruské jako součást české knižní grafiky. *Umění*, 2014, vol. 62/4, p. 345.

16 Jėzaus genealoginio medžio originalas pasirodė 1513 m. – *Nový zákon*, Praha, [Tiskař Pražské bible] 1513 VIII 5; karalius Dovydas galėjo būti pagamintas iki 1507 m. pagal „Prahos Biblijos

leidėjo“ užsakymą. Plačiau žr.: VOIT, Petr. Novye svedeniya o deyatelnosti Frantsiska Skoriny v Prage (1517–1519). Iš *Vilniaus Universiteto bibliotekos metraštis*, 2015, p. 356–357.

17 Raižytojas kopijavo graviūras pagal lotyniškąją Hartmano Šedelio (Hartmann Schedel) *Kroniką* (Niurnbergas, 1493).

18 Plačiau žr.: VOIT, Petr. Výtvarná složka...; VOIT, Petr. Novye svedeniya..., p. 347–367; VOIT, Petr. *Český knihtisk...*, p. 196, 204, 253.

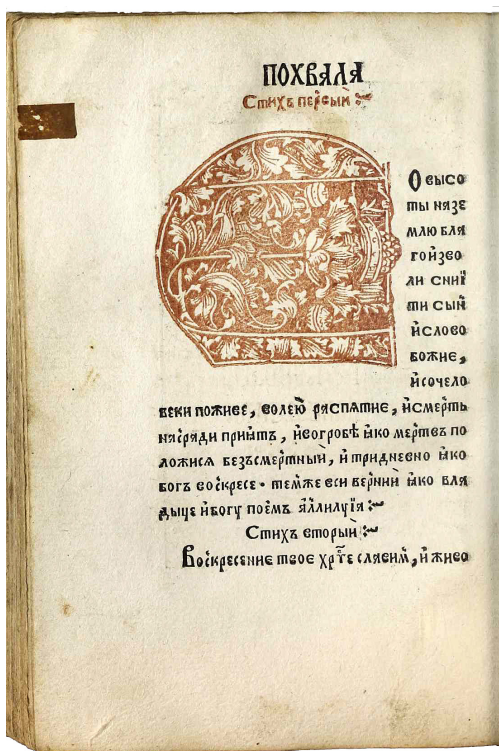
Rusėniškajai Biblijai tinkančių šrifto bei formato (eilučių ilgio, raidžių, eilučių tankumo ir pan.). Smulkesnį šriftą jis galėjo sugalvoti arba jį palikti giedamajai liturginei poezijai rinkti.

2.2. P. Skorinos *Akatistynas* nuo kitų *Mažosios kelionės knygelės* sudedamųjų dalių ir *Apaštalo*, kaip jau sakyta, ryškiai skiriasi ne tik sužetinėmis iliustracijomis, bet ir kitais puošybiniais leidinio apipavidalinimo elementais, jų išskirtine kokybe (palyginti su Vilniaus laikotarpio produkcija) bei gausa¹⁹. Akatistuose ir kanonuose apstu dailių inicialų bei vinječių, kurios čia atlieka specialią teksto struktūravimo, rubrikavimo funkciją: за кажѣдоу каѣісмоу заставнѣца болѣаа • ѡ покажѣдоу славе, заставица менѣаа • дла лепѣшгоро зделенна чѣуш имз положены сѣпъ (писаныи речн вси книжце). Jau seniai tyrėjai buvo atkreipę dėmesį, kad kai kurie *Akatistyne* esantys dideli inicialai buvo panaudoti ir *Rusėniškojoje Biblijoje*, tačiau, turint omenyje šiuos graviūrinius inicialus, iki šiol liko nepastebėtas kitas svarbus bibliografinis aspektas.

Akatistyno pradžioje, iš kitos antraštinio lapo pusės (f. 1v), leidėjas pradėjo spausdinti akatistą Gyvybę Nešančiam Viešpaties Kapui. Jo pradžiai jis parinko ypač išsiskiriantį (raudona spalva spausdinamą) raidės **C** inicialą²⁰, nukopijuotą nuo Vokietijos meistro Israelio van Mekenemo jaunesniojo (*apie 1445–†1503) išleistos „Didžiosios majuskulų abėcėlės“ (*Das grossere Majuskel-Alphabet*).

Su neįprasta knygos pradžia akivaizdžiai koreliuoja knygos pabaiga, mat iš priešingos pusės P. Skorina savo *Akatistyną* sąmoningai „perkrovė“ raižybiniais inicialais. Leidinio pabaigos pozicijoje, t. y. iš eilės paskutiniame akatiste, jų yra net 21, o kituose himnuose vos keli.

Į akis krentančiomis poligrafinėmis priemonėmis jis akrosticho forma vertikalčiai įrašė viso leidinio bendrą kolofoną, kuris pagal vakarietišką madą glaustai informavo skaitytojus apie knyga išleidusi

6 PAV. Akatisto Gyvybę Nešančiam Viešpaties Kapui pradžia su inicialu **C** pagal Kopenhagos *Mažosios kelionių knygelės* egzempliorių (KB, 82, 325)

1	2	3	4	5

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24

7A, B PAV. Akrostichą sudarantys inicialai paskutiniame akatiste Saldžiausiajam Jėzaus vardui (KB, 82, 325)

asmeni: Д-Е-А-А-А – Д-О-К-Т-О-Р – С-К-О-Р-И-Н-И-Ч – Ф-Р-А-Н-Ц-И-С-К-О-С „darė daktaras Skorinaitis Pranciškus“. Išradingas leidybinis kolo fonas, kuris kažkada užbaigdamo savarankišką knygą, vėliau sukomplektuotoje *Mažajoje kelionių knygelėje*, deja, buvo niveluotas.

3. Turėdamas prieš akis visus ryškius diferencinius požymius, akatistų Prahos kilmę svarstė ir E. Nemirovskis²¹, kuris ilgaiui atsisakė šios

19 NEMIROVSKII, Evgenii. *Frantsisk Skorina: Zhizn'...*, p. 465.

20 Lotynų V inicialas, paguldytas ant šono, buvo panaudotas kaip kirilicos C raidė. Manoma, kad tokiu būdu leidėjas „eksperimentavo, bandė“ (SHMATOV, Viktor. *Khudozhestvenno-tipograficheskie osobennosti vilenskikh izdaniy Frantsiska Skoriny*. In *Fedorovskie chteniya*. 1982. Moskva,

1987, p. 52). Vargu. Inicialų panaudojimą knygos pradžioje ir pabaigoje lėmė kombinatorika. Įdomu, kad toliau, f. 3r, pateiktas K raidės inicialas. Sekvencija CK suponuoja P. Skorinos pavardę: CK[орун].

21 NEMIROVSKII, Evgenii. *Belorusskii pervechatnik Frantsisk Skorina. Poligrafiya*, 1967, Nr. 8, p. 39–41.

hipotezės. Taip atsitiko dėl vienintelės priežasties – tariamojo įrodymo, aptikto viename akatistų bei kanonų konvoliute (РГБ, № 2045). Tyrėjas pastebėjo, kad akatisto šv. stebukladariui Mikalojui paskutiniame lape matosi veidrodishkas atspaudas, paliktas toliau einančiu kanonu. Taip, mokslininko nuomone, galėjo atsitikti tik tuo atveju, jei akatistai ir kanonai buvo leidžiami tuo pačiu metu toje pačioje vietoje: „Tokį atspaudą galėjo atsitiktinai palikti tik šviežias, po spaudos dar nepradžiūvęs lapas. Tai reiškia, kad kanonai ir akatistai buvo leidžiami tuo pačiu metu.“²² E. Nemirovskio išvada yra klaidinga. Remiantis atspaudu negalima taip kategoriškai teigti. Aiškiai matomas atspaudas²³, kurio identifikavimas nekelia abejonių, reiškia tik tiek, kad kanonas (-ai) buvo išleistas (-i) vėliau, t. y. po akatisto (-ų). Raudonos spalvos atspaudas buvo paliktas įrišimo metu, kai prie subrošiuruoto akatisto buvo pridėtas kanono sąsiuvinis. Šį sąsiuvinį sudarantis spaudos lankas nebuvo pradžiūvęs, bet apie akatisto lankų spausdinimo laiką bei vietą remiantis šiuo „įrodymu“ svarstyti negalima.

Klaidingai interpretuotas atspaudas sugriovė visai logišką akatistų kildinimą iš Prahos. Be to, neapsvarstyta liko ir kita potenciali galimybė, kad Prahoje galėjo pasirodyti ne tik akatistai, bet ir kanonai arba jų dalis.

Glaudų santykių tarp *Akatistyną* sudarančių kanonų ir akatistų atskleidė A. Voznesenskis, kuris, priešingai negu E. Nemirovskis, išgiliojo į žanrines bei kompozicines savybes: „Ypatingi avantitulai pradeda kiekvieną akatisto ir kanono porą, kuriuos vienija atmenamas ir šlovinamas įvykis. Tai sudaro aiškią šiai *Mažosios kelionių knygelės* daliai būdingą vidinę struktūrą, kurios įforminimas E. Nemirovskiui pasirodė nevienalytis. Prie kitų elementų, sudarančių šią nepaprastai sudėtingą akatistų ir kanonų vidinę struktūrą, priklauso lapų žymėjimo vieta (akatistuose – dešiniajame lapo kampe apačioje, kanonų atveju – dešiniajame lapo kampe viršuje) bei cinoberio panaudojimas (akatistai, skirtingai negu kanonai, leidžiami juodu dažu).“²⁴ Tai, ką E. Nemirovskis, vadovaudamasis formalioju aspektu, interpretavo kaip skirtumus (nulemtus leidybos skirtingose spaustuvėse), A. Voznesenskis patikimai išaiškino kaip išsamios ir smulkiai apgalvotos *Akatistyno* vidinės organizacinės struktūros elementus.

Žanriniu požiūriu *Akatistynas* tarp kitų Prahos bei Vilniaus P. Skorinos leidinių sudaro ypatingą atvejį. Įprastų liturginių kanonų (visai savaitei) rinkinio pagrindu polockietis suformavo inovatyvų *Akatistyną*: „Įprastus visos savaitės (nuo sekmadienio iki šeštadienio) kanonų tekstus bei kanoną Jėzaus vardui, „skaitomą kiekvieną dieną“, Skorina papildė ikais ir kontakionais, kuriuos reikėjo atlikti prieš 7-ąją kanono giesmę, tokiu būdu pavertė juos akatistais. Beje, žinoma, kad jis buvo ir kai kurių šių ikų bei kontakionų autorius. Pažymėtina, kad spaudėjas nusprendė specialiai pabrėžti savo pridėtų papildymų svetimkū-

niškumą: ikai ir kontakionai nebuvo sujungti su kanonų tekstais. Taip buvo parodoma, kad jie nepriklauso pamaldų metu atliekamoms giesmėms. Knygoje jie buvo papildomai išskirti poligrafiškai: nebuvo panaudotas cinoberis (nes neturėjo specialių liturginių nuorodų), lapų žymėjimo vieta buvo perkelta į apatinį lapo kampą.²⁵

Akatistų ir kanonų spausdinimo eiliškumas lieka neaiškus. Vroclavo skoriniana, kurią sudaro vien akatistai, leidybinis kolofonas ir iškalbus knygos pavadinimas *ἈΚΑΦΙΣΤΥ ΝΑ ΕΣΤΟ ΜΕΓΑΛΥΟ* rodo, jog leidėjas kaip atskirą leidinį iš pradžių išleido akatistus. Tai galėjo atsitikti dar Prahoje. Čia pat P. Skorina, galbūt, galėjo išleisti kanonus arba jų dalį (pvz., kanoną Jonui Krikštytojui ir kanoną Saldžiausiajam Jėzaus vardui).

Taigi, Vilniaus paleotipu iki šiol tradiciškai laikomas leidinys, sąlygiškai datuojamas 1522 m., gali būti dinamiškai kintančio leidybinio sumanymo pasekmė. Negalima atmesti galimybes, kad akatistai buvo išleisti dar Prahoje ir sumanyti kaip savarankiškas *Akatistynas*, kurį knygos pabaigos pozicijoje užbaigdavo leidybinis kolofonas akrostichas. Išleidęs autorinius akatistus, leidėjas dėl praktinių sumetimų (norėdamas išplėsti pirkėjų ratą) galėjo juos papildyti kanonais. Naujai suformuotame leidinyje akatistai ir kanonai taip sudarė aštuonias poras. Vilniuje pirminis leidybinis sumanymas galėjo įgyti „kelionių“ (*liber viaticus*) pobūdį. Kad ir kaip būtų, kol nėra rasta papildomų argumentų bei neginčytinų įrodymų, prasminga kalbėti apie *Mažosios kelionių knygelės* sukomplektavimą (ne spausdinimą) apie 1522 m. Vilniuje.

Literatūra

1. LABYNTSEV, Yurij. Novyi ekzempliar «Akafistnika» Frantsiska Skoriny. In *Istoriya knigi. Raboty otdela redkikh knig*. Moskva: Nauka, 1978, p. 203–206.
2. LEMESHKIN, Il'ya. Frantsisk Skorina i Praga 1541 g. *Palaeoslavica*, 2016, vol. 24/1, p. 52–78.
3. LEMESHKIN, Il'ya. Bibliya Prazhskaya (1488) i «Bivliya ruska» Frantsiska Skoriny. Mesto pechataniya. In *Frantsysk Skuryna: asoba, dzeinasts'*, *spadchyna*. Minsk: Balaruskaya navuka, 2017, p. 154–194.
4. LEMESHKIN, Il'ya. Simeon Rus i Frantsisk Skorina. Iš *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskijų biblioteka*, [t.] 2013–2014. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2018, p. 10–33. <https://doi.org/10.15388/knygotyra.2015.65.8456>
5. LEMESHKIN, Il'ya. 1470 – god rozhdeniia

22 NEMIROVSKII, Evgenii. *Frantsisk Skorina: Zhizn'...*, p. 461.

23 Žr.: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01004090446#?page=24>.

24 VOZNESENSKII, Andrei. Iz nablyudenii nad..., p. 340.

25 Ten pat, p. 10.

- F. Skorina. In *Frantsysk Skaryna: novyya dasledavanni*. Minsk: Balaruskaya navuka, 2019, p. 23–85.
6. LEMEŠKIN, Ilja. „Pirkit mane ir skaitykite“. Pir-mieji spausdinti LDK akrostichai. *Acta Linguistica Lithuanica*, 2017, t. 77, p. 9–52.
  7. NEMIROVSKII, Evgenii. Belorusskii pervopechatnik Frantsisk Skorina. *Poligrafija*, 1967, Nr. 8, p. 39–41.
  8. NEMIROUSKI, Yaugen. Vydanni Frantsyska Skaryny: Zvodny katalog i apisanne. In *Frantsysk Skaryna: Zbornik dokumentau i materiyalau*. Minsk: Navuka i tekhnika, 1988, p. 207–310.
  9. NEMIROVSKII, Evgenii. *Frantsisk Skorina: Zhizn' i deyatel'nost' belorusskogo prosvetitelja*. Minsk: Mastatskaya literatura, 1990. 597 p. ISBN 5-340-00813-4.
  10. SHMATOV, Viktor. Khudozhestvenno-tipograficheskie osobennosti vilenskikh izdaniy Frantsiska Skoriny. In *Fedorovskie chteniya. 1982*. Moskva: Nauka, 1987, p. 49–59.
  11. TEMCHIN, Sergei. Proiskhozhdzenie nazvaniya Maloi podorozhnoi knizhki Frantsiska Skoriny v svete opisi Suprasl'skogo monastyrya 1557 g. In *Amoenitates vel lepores philologiae*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, Wydawnictwo Lexis, 2007, p. 456–464.
  12. TEMCHIN, Sergei. Tau-krest v treugol'nike na gravyurnom portrete Frantsiska Skoriny. In *Frantsysk Skaryna: asoba, dzeinast's, spadchyna*. Minsk: Balaruskaya navuka, 2017, p. 146–153.
  13. TEMČINAS, Sergejus. Skorina ir Lietuva. *Mažoji kelionių knygelė ir Apaštalu darbai ir laiškai*. Iš *Pranciškaus Skorinos Rusėniškajai Biblijai – 500*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2017, p. 69–77. <https://doi.org/10.15388/knygotyra.2017.69.10967>
  14. VOIT, Petr. Výtvarná složka Skorinovy Bible ruské jako součást české knižní grafiky. *Umění*, 2014, vol. 62/4, p. 334–353.
  15. VOIT, Petr. Novye svedeniya o deyatel'nosti Frantsiska Skoriny v Prage (1517–1519). Iš *Vilniaus Universiteto bibliotekos metraštis*, 2015, p. 339–373. <https://doi.org/10.15388/proceedings/vubmetrastis>
  16. VOIT, Petr. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí*. II. *Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498–1547*. Praha: Academia, 2017, 933 p. ISBN 978-80-200-2752-8. <https://doi.org/10.2478/amnpssc-2018-0028>
  17. VOZNESENSKII, Andrei. Iz nablyudenii nad izdaniyami Frantsiska Skoriny. In *Knizbnaya starina. Sbornik nauchnykh trudov*. Vyp. 4. Sankt-Peterburg: Rossiiskaya natsional'naya biblioteka, 2018, p. 5–19.

ON THE TIME AND PLACE OF THE PRINTING OF FRANCYSK SKARYNA'S *LITTLE TRAVELER'S BOOK*

Ilja Lemeškin

Summary

As we continue to solve the issues of book science of the 16th century, we have to be very guarded in questions of terminology. This is of particular importance when we talk about the *Little Traveler's Book*, which begins the history of typography in the Grand Duchy of Lithuania. There is a widespread belief that the abovementioned book was printed in Vilnius approximately in 1522. It would be more correct to say that the *Little Traveler's Book* was completed in Vilnius. One of its parts – a set of eight Akathists and eight canons – could have been printed earlier in Prague.

This hypothesis can be supported with several arguments. In contrast with the *Acts and Epistles of the Apostles* (the *Apostle*, 1525), the *Little Traveler's Book* is not dated anywhere and in terms of content, it is a heterogeneous (composite) publication. Considering the content of the *Little Traveler's Book*, the elements that particularly stand out are the Akathists and canons that contain unique wood engravings, endpieces, vignettes, borders, and initials. Two wood engravings were made by one "Master of the New Testament," whose works were published in the *Prague Book of Psalms* (1517).

The autonomy of an Akathist as a particular publication is accented by the publisher's acrostic colophon, written in the last Akathist via initials. The Akathists housed in Wrocław (Wrocław University Library, No. 305071) can represent the Prague period of typography. E. Nemirovkiĵ's "evidence" regarding the Vilnius origin of the Akathist is incorrect.

KEYWORDS: first printed book of the GDL, content, origin, *Little Traveler's Book*, Collection of Akathists, place and time of printing, combinatory poetics, acrostic, colophon.

*Īteikta 2019 m. kovo 10 d.
Priimta 2019 m. gegužės 2 d.*